

IV. Béla és a tatárjárás

IV. Béla (1235-1270) politikája a tatárjárás előtt

- A XIII. században M.o.-on, II. András halála után fia, IV. Béla lett az uralkodó. Mikor átvette az ország irányítását, **legfőbb célja a III. Béla korabeli birtokrendszer visszaállítása** volt.
- Nyomban hozzáfogott a **nagybirtokosok megfélemezéséhez, a királyi tekintély visszaállításához**.
 - Felülvizsgáltatta a korábbi birtokadományokat és megkísérelte **visszavenni azokat**.
 - A királyi tanácsban elégettette a bárók székeit, így a főpapok és a hercegek kivételével senki nem ülhetett le a király jelenlétében.
 - Intézkedései ellenérzést váltottak ki a vezetőrétegben, amit még fokozott azzal, hogy **birtokokat egyáltalán nem adományozott**.
- Még tovább romlott a király és a birtokosok közötti kapcsolat, amikor Béla haderejének megerősítésére **befogadta az országba** a tatárok elől menekülő **Kötöny kun királyt** 40 ezer emberével együtt.
 - A **bárók félték** attól, hogy a **király ellenük használja** majd a kunokat, ezért megölték a kunok királyát és kiűzték őket az országból, ennek másik oka az volt, hogy a **közép- és alsó réteg elítélte a kunok szokásait**. A nomád életet folytató kunok nem tudnak alkalmazkodni a letelepedett, főleg földműveléssel foglalkozó magyarokhoz. Emiatt Béla hadereje jelentősen lecsökkent.

Julianus barát

- A kelet-európai tatár hódításokról 1236-ban tájékoztatta az uralkodót Julianus barát, aki négy társával még András idejében elindult az **őshazában maradt magyarok fölkkutatására**.
- A közelgő veszély nagyságára a király csak Kijev eleste után döbbsent rá. IV. Béla se a kunoktól, sem pedig külföldről nem várhatott segítséget, ezért próbálta védelmi intézkedésekkel megóvni az országot: Körülhordoztatta a véres kardot, ezzel harcba szólítva a bárókat, szervienseket, várjobbágyokat, megerősítette az északkeleti határt, eltorlaszoltatta a hágókat.

Tatár támadás kezdete:

- A tatárok **1241-ben a Vereckei-hágónál** betörték az országba elsöpörve a magyar védelmet.
- A tatár főhadak vezére **Batu kán** volt. Az országra még Lengyelország és Erdély irányából is támadnak.
- A döntő küzdelemre 1241. április 11-én Muhinál került sor, ahol a magyar csapatok döntő vereséget szenvedtek.
- A **király el tudott menekülni**, azonban az ország vezető rétege jelentősen megfogyatkozott a csata következtében.
- A magyar király elmenekül Bécsbe, ahol II. Frigyes túsza lesz, aki a segítségért cserébe 3 vármegyét kér: Sopront, Mosont és Pozsonyt.
- Béla nyugat felé menekült, a dalmáciai Trau várában húzódott meg.
- A **tatárok berendezkedtek** az országban, behajtották az adókat és raboltak.
- A tél beállta után átkeltek a Dunán. Mindenáron kézre akarták keríteni a szökött uralkodót, hogy behódoltassák, de ez nem sikerült.
- Szervezett ellenállással nem találkoztak, de a kővárakat nem tudták elpusztítani.
- **1242 márciusában** a tatárok nagy pusztítással és foglyokat ejtve váratlanul **kivonultak** az országból.
- valószínű oka, hogy Ögödej nagykan 1241 decemberében meghal, a haláleset olyan nagy jelentőséggel bír, hogy még a harcokat is abbahagyják. Batu kán sietett a nagy kán választásra.

IV. A tatárok kivonulását követően megkezdődik az ország újjáépítése.

- A pusztítás mértékét 20-50%-ra becsülték.
- A tatárok legjobban az Alföldet pusztították el, kevésbé a Dunántúlt.
- A kőfallal körülvett városokat és a kővárakat nem sikerült bevenniük (könnyűlovasság, íjász harcmodor).

IV. Béla hazajön, és politikáján változtat (a második honalapító):

1. az elnéptelenedett területek újranépesítése:

- A veszteségeket főleg a **bevándorlás** pótolta. Ezzel megváltozott a népesség etnikai összetétele.
 - Béla az Alföldre visszahívta a kunokat,
 - a Felvidék keleti és középső területeire cseh és morva,
 - az ország nyugati határvidékeire német telepeseket hívott.
 - Erdélyben pedig a románok találtak otthont.
 - De betelepültek még jászok, vlachok és lengyelek is,
 - azonban az ország lakosságának 70-80%-át továbbra is magyarok alkották.

2. az ország védelmének növelése:

- **felhagyott a birtokvisszavétellel,**
- sőt saját **maga is adományozott** földeket, feltételként kővárak építésére, páncélos csapatok felállítására kötelezte a birtokosokat,
- ő maga is számos **várat építtetett**, pl. Budán, Visegrádon és Sárospatakon is.

3. tudatos várospolitikai:

- Számos településnek **városi rangot**, kiváltságleveleket adott, néhányuknak megadta a vámmentes kereskedelem jogát, a szabad bíró- és tanácsválasztást és **engedélyezte a város körüli kőfal építését** is.

4. támogatók szerzése:

- Ugyanakkor próbálta erősíteni azon rétegek jogait, amelyekre támaszkodhatott a nagybirtokosokkal szemben. **Megerősítette a szerviensek jogait:** ez a törvény nevezte először nemeseknek a szervienseket és báróknak a nagybirtokosokat.
- IV. Béla tatárjárás utáni politikájának elkerülhetetlen következménye volt a **bárók további erősödése**. Ha a köznemesek nem akartak felőrlődni a bárókkal szembeni ellenállásban, valamely nagyúr szolgálatába kellett állniuk. Részt vettek birtokaik irányításában, harcoltak a magánhadseregekben. Ők voltak a nagybirtokos **familiárisai**.
 - **familiaritás:** a hűbéri rendszer magyar formája, melynek központjában nem a föld (birtokadomány) állt hanem a katonai szolgálat fejében való védelem
 - nincs nyugati hűbéri rendszer

5. békés külpolitika:

- Megváltoztatta külpolitikáját, **békés szövetségi** viszonyra törekedett Haliccsal és Lengyelországgal is.